

Λοιπόν δέν είμαι «πατριώτης». 'Αλλά γεννήθηκα 'Ελληνας και 'Ελληνας θά μείνω, θέλοντας και μή, ως πού νά πεθάνω. 'Αναγνωρίζω τή σκλαβιά μου και δέ νομίζω πώς υπάρχει ελεύθερη θέληση, γιατί άν υπαρχε θά μπορούσα νά γίνω κοσμοπολίτης.

Ο κ. Σκληρός πού ξεπέρασε τάχα τόν εθνισμό, άν τόν ξεπέρασε γιατί βλήθηκε και καλά νά συλλογίζεται τήν 'Ελληνική κοινωνία και δέ στοχάζεται κοσμοπολιτικά; Γιατί τού έρχεται τότο φυσικά νά μιλή για τήν κοινωνία μας; Δέ μιλεί β.θκια στους 'Ελληνες μέ απατριωτικά ξελαρυγγίσματα όπως οι ούτοπιστές πατριώτες; αλλά μέ «σοσιαλιστικές θεωρίες» όπως οι θεωρητικοί σοσιαλιστές. Τό ίδιο κάνει: μιλεί στους 'Ελληνες, 'Ελληνικά.

'Αλλά τέλος πάντων υπόθεσε πώς είμαι εγώ, ή δ Α ή Β, «πατριώτης» Και μέτς τότε είμαστε μίαν ανάγκη όπως είναι και ο κ. Σκληρός. Τό νά υπάρχω και εγώ, είναι αρκετή δικαιολογία τής ύπυρξής μου. 'Αν υπάρχουν σοσιαλιστές, υπάρχω όμως και εγώ. 'Εχουμε ίσα δικαιώματα νά ζήσουμε, και όποιος νικήσει.

'Επειδή ψυχολόγησα πολύ τόν έαυτό μου, είδα πως έχει τάτες θεωρητικές, και επειδή τό θεωρητικό άνθρωπο τόνο βλέπω μισόν άνθρωπο. γι' αυτό άνηγκασα τόν έαυτό μου νά άννακτωθώ μέ τούς ανθρώπους, για νά γίνει και μή θεωρητικός. Θά είναι και τό φυσικό μου τέτοιο: νά είμαι δηλαδή μισός θεωρητικός και μισός μή θεωρητικός. Είμαι πά δυό άνθρωποι: ένας πού ζει και ένας άλλος πού κοιτάζει άπ' ύψος τή ζωή μου. Και έτσι νοιώθω καλύτερα και τόν έαυτό μου και τούς άλλους.

Όταν όμως άννακτώθηκα μέ τούς ανθρώπους, κατόντησα πολιτικός τους. Φαίνεται είμαι φυσικά αόρχικός όπως έλεγον οι αρχαίοι. 'Αλλά δέν είναι δούλος τής; πώς; Τό άννακτώθω και αίσθημα πώς και τόν ζώτα και τήν έπιστήμη, — βάρβαρο, γιατί τις περισσότερες φορές χάνεται ο άνθρωπος μέσα της.

Πρίν άννακτωθώ μέ τούς ανθρώπους, επειδή μ' άρεζε σπουδάζω τήν κοινωνιολογία ττά β.θλία. Τώρα

λουση τού έαυτού μου σ' όλα τά στάδια πού πέρασα από τότε πού μικρός άρχισα νά νοιώθω τόν έαυτό μου. 'Εκεί μέσα θά έβλεπε ο κ. Σκληρός όλοι τις τρεχόμενες ούτοπίες, σοσιαλιστικές, κοσμοπολιτικές, ανθρωπιστικές, χρησιμοθεωρητικές, πατριωτικές, και πόθους και λογιάρους και σκεπτικισμό πολύ.

τή σπουδαζω στην κοινωνία μέσα. Και επειδή γύρω μου έτυχε νά έχω μιά κοινωνία, τήν 'Ελληνική, μ' αυτήν καταγίνομαι.

'Αλλά έζησα και σ' άλλους τόπους και σ' άλλους χρόνους και παράβαλα, σύγκρινα και είδα τή νέκρα τής τωρινής κοινωνίας, τής 'Ελληνικής. Δέ μ' άρεσε ή νέκρα της και γύρεψα πώς μπορούτε κανείς νά ζωντανέψει τήν κοινωνία μου.

Πρώτα πρώτα ένοιωσα πώς κοινωνία 'Ελληνική δέν είναι ή κοινωνία πού ζή μέσά στή σύνορα τού 'Ελλαδικού κράτους, παρά όλοι οι 'Ελληνες πού βρίσκονται στόν κόσμο, όσοι δέν έγιναν ακόμη ούτε ζένοι ούτε κοσμοπολίτες, γιατί κάτι τούς συνδέει ο λους αυτούς άνναμεταξύ τους.

Και είδα τήν 'Ελληνική αυτή κοινωνία — λιμνοθάλασσα άποκοιμισμένη.

Κατάβαλα πώς πρέπει νά κουνηθούν μεγάλες μάζες τής κοινωνίας αυτής. Και διάλεξα τόν πιο σύντομο δρόμο για νά φτάσω σ' αυτό τό αποτέλεσμα. Πήγα και ήρξα τούς 'Ελληνες πού κατοικούσαν περισσότερο, τούς Μακεδονίτες, τούς 'Ηπειρώτες, τούς Θράκες και έβαλα ν' άστ.άψει μπροστά στή μάστιγα τους μίαν ελπίδα, ή ελπίδα νά γλυτώσουν από τήν κακοπέραςη. Λίτις τής κακοπέραςης όλοπνερη — ή Τούρκος. 'Αμα τόν ξερορωθούσε αυτόν, άμέτως θά καλοπεράσουν. Δηλαδή τί κάνω; Κολακείο. κ.) Τόν πόθο τού γλυτώμου από τό βέρος τού Τούρκου, και β.) τήν ελπίδα καλύτερης τύχης. Μισο για νά φταίουμε στή ζεσηκώμα τών δούλων — ή άλλη βοήθεια. Και άρχισα νά διοργανώνω τούς ανθρώπους για κοινή ενέργεια.

Είχα και ένα παράδειγμα ζωντανό μπροστά μου. Οι Βούλγαροι ττά 1903 πώς έλαμν και σήκωσαν τόσα χωριά στή Μακεδονία, και δικά τους και μή δικά τους, κατεπάνω στόν Τούρκο; Είπαν στους χωριανούς πώς άνακτώθω με τούς Τούρκους μπροστά, τά τσιφλίκια θά γίνουν δικά τους (πώ χωριανών δηλαδή). Και μάλιστα τούς τά ξεμαίρασαν από πρίν στους χωριανούς, και τούς έδειξαν τού καθενός τό κομάτι πού θά πάρει.

Αυτό ήρξα κατάλληλο μέσο και γρήγορο για νά κουνηθεί ένα μέρος τουλάχιστο τής 'Ελληνικής κοινωνίας. Τώρα βρίσκονται άλλοι πού προτείνουν νά ζεσηκώσουν τις εργατικές τάξεις τού 'Ελλαδικού κράτους κατεπάνω στό κεφάλαιο. Δέν τό άποκαίνω και αυτό ως καλό μέσο. μ' ά μου φαίνεται πώς για τώρα πιο γρήγορα μπορεί νά πιάσει τό άλλο. Γιατί; Για-

τί ή βιομηχανία δέν είναι αρκετή στό 'Ελλαδικό βασίλειο για νά βγάλει πολλούς προλετάριους, και έσως οι εργατες στην 'Ελλάδα, συγκριτικά μέ άλλες κοινωνίες, ζούν καλά. Πιο μακριά είναι ο εργατης στην 'Ελλάδα από τό σοσιαλισμό, παρά ο δούλος Ρωμιοός από ένα σηκωμό κατεπάνω στόν Τούρκο. Δέ φοβούμαι τις νέες ιδέες ούτε τό αίσθημα τού σοσιαλισμού, όπως υποθέτει ο κ. Σκληρός. Νομίζω όμως πώς ακόμα δέν ήρθε φυσικά ή ώρα του.

Δηλαδή τί κάνω; 'Αφίνω τήν 'Ελλαδική κοινωνία νά σκουληκιαζει για τήν ώρα, αφού δέν έχει αρκετή βιομηχανία για νά γεννήσει προλετάριους, και παίρνω τό λάο τού δούλου 'Ελληνισμού, και προσπαθώ νά τόν σηκώσω κατεπάνω στους «τυραννους» όποιοι και νά είναι.

Τούς Δεσποτάδες τού Φαναριού άν δέν μπορούσα νά τούς φέρω στή νεκρ μου, θά τούς χτυπήσω κι αυτούς, γιατί είναι πάντα έτοιμοι νά συμμαχήσουν μέ τόν Τούρκο. Τό ίδιο θά γίνει και μέ τούς κοτζαμπασήδες.

Τώρα κάνω και ένα άλλο Πατριώτης, είπα δέν είμαι. 'Ως πού τόν πατριωτισμό, όπου υπάρχει γύρω μου θά τόν εκμεταλλευτώ σκευδητά (πώ έλαμν και ο Μπίσμαρκ) και μ' αυτό θά προκαλέσω άγώνες, γιατί πιστεύω πως οι άγώνες εξυμάνουν τούς άνθρώπους και ζυπνούν τούς κομμιτμενους. Τό νά ταράζω τά νεύρα τών πατριωτών τής 'Ελληνικής κοινωνίας (μέ κάθε κοινωνία υπάρχουν ούτοπιστές πατριώτες) τούς ζεσηκώνει, και φωνάζουν και αυτοί. 'Αν δέν κάνουν άλλο τίποτε οι φωνές τους, όμως καταστρέφουν δλόστολα τήν πίστη τού 'Ελληνα στό έλευινό 'Ελλαδικό κράτος. Όλα αυτά έτοιμαζούν τήν κοινωνική επανάσταση.

Μέ τόν κ. Σκληρό δέν είμαι σύμφωνος ότι τό έθνος δέν είναι ανθρωπινό, πκρά είναι οικά έθνος. Συμφωνώ όμως ότι τό κράτος είναι έλευινό.

Τό κίνημα τών οργανωμένων ραγιαδών θά ξεσπάσει σίγουρα έπειτα και στην 'Ελλαδική κοινωνία, χτυπώντας και κεί κατάνεφαλα κάθε παλιανθρωπάκο και τυραννίσκο, πού θά θελήσει, άμα έλευτερωθούν και αυτοί, νά τούς εκμεταλλευτεί.

'Αλλά κάνω και ένα άλλο ακόμη. 'Επειδή πιστεύω, όπως ο κ. Σκληρός, ότι εμόνο μιά μεγάλη οικονομική εξέλιξη θά ζωντανέψει τό δυστυχισμένο τόπον, κοιτάζω νά βρω τρόπο νά κουνήσω τά κεφάλαια πρής τή διεύθυνση τών επιχειρήσεων, για νά φουντώσει ή βιομηχανία και τό εμπόριο. Αυτό θά

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΞΕΓΥΜΝΩΜΑΤΑ*)

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΥΠΙΝΗΜΑ

§ 1

'Εθνική Συνείδηση.

Μέσα από τούς άγώνες κι από τις άγωνίες πού σώρεψε στόν τόπο ο 'Αγαθάγγελος κι ο Πατάζογλιος ξεφύτρωσε, σαν από κοπριά, δέντρο μέ ρίζες βελιές και μέ βλαστάρια δυνατά και χυμάτα, πού έμελλε νά δώση καρπό. Το δέντρο αυτό είτανε ή 'Εθνική ή Συνείδηση, πού όσο κι ά βαστούσαν οι ρι-

*) 'Η άρχή του στόν αριθ. 281.

ζες της από μεγαλύτερα ιστορικά βάθια, είναι όμως άναντίλεχτο πώς πήρνε μεγάλη φούρα μέσα στή λίγα χρόνια πού περιγράψαμε παραπάνω. 'Ηρθε κατόπι ή Γαλλική 'Επανάσταση, και τή δρόσιση, τή μεγαλύτερη τή στόλισε μέ τά λούλουδα μιάς θεωρητικής αλήθειας, τού ιδανικού τής Λευτερίας, λούλουδα πού γλήγορα δέσανε και γενήκανε ύλικός καρπός. Αυτές όμως είναι εικόνας πού τις βλέπουμε τηρώντας από μακριά. 'Εμάς σκοπός μας είναι νά δούμε τά πράματα από πιο κοντά, και νά βρούμε γιατί και πώς, άν κι ο δρόμος τής 'Εθνικής Συνείδησης τώρα κι άμπρός στήθηκε ο αληθινός ο δρόμος, ο τρόπος όμως πού τόν έτριξε δέν είταν πάντα ο νόμιμος κι ο άντρίκιος ο τρόπος, παρά ο άταχτος κι ο ζητιάνικος, και λοιπόν όχι ο κατάλληλος νά προγυμνάση τό 'Εθνος για νά ώρειληθώ από τούς καρπούς τών άγώνων του.

Και καλύτερα δέ φαίνεται αυτή ή αλήθεια παρά όπως φάνηκε ως τό τώρα, μέ τό ξετύλιγμα δηλαδή τής δήγησης. Μοναχική της θά μας δώση τό μάθημά της. 'Εδώ σώνει νάνοφέρουμε για τήν 'Εθνική τή Συνείδηση, για τήν εθνική ένωση πού μέ εφέραν τά μερικά ατά χρόνια στόν τόπο οι Ρούτοι, πώς είτανε ή ένωση πού γεννούσε οι μεγάλες οι συ-

φορές από τή μιά, οι μεγάλες ελπίδες από τήν άλλη. 'Ένωση τής δυστυχίας μ' άλλους λόγους, επειδή όταν άργότερα ήρθε κάποια καλοτυχία, φάνηκε άμέσως πώς δέν είτανε δά και τόσο δυνατά μιστωμένο τό εθνικό αυτό αίσθημα, άφού σε μερικά μέρη θελήσανε νά γίνη δικό τους, κι όχι 'Ελληνικό' και χρειάστηκε πολύς κόπος και θυσία για νά τό νοιώσουν πώς ο λόγος είναι όχι για ένα Μορια ή για μιά Μάνη, παρά για μιά 'Ελλάδα. Αυτό όμως δέν είναι τής τωρινής ώρας, και τάναφέρουμε μόνο και μόνο για νά ψυχολογηθώ σωστά τό εθνικό τό αίσθημα τής εποχής πού μελετούμε, και νά μην άποδοθώ μήτε στην πολυκροτη τήν 'Ελληνική παιδεία (**), μήτε σε φυτική εθνική πρόοδο, παρά στην ανάγκη πού γενήσκανε οι συσφές, και στην ελπίδα πού γενήσθε ή ζυπνή πολιτική τής ρούσικης τής ενέργειας.

Τελειώνοντας ο ιστορικός τή δήγηση τών περιστατικών πού περιγράψαμε στις στερνές μερικές σελίδες, και πρίν άρχίση τούς άγώνες πού θά δηγηθούμε τώρα τώρα, πασικίζε: νά μας τό κάμη θεοφά-

**) 'Αγκαλή ή 'Ελληνική ή παιδεία τό ενάντιο θά διδάσκει, τό χωρισμό δηλαδή τής 'Ελλάδας σε χίλια δυό κομάτια, μέ χωριστά συμφέροντα τό καθένα.

αυγατίσει και τους προλετάρους και τότε, θα είναι πια καιρός να σηκωθούν και αυτοί για να γυρέψουν τύχη καλλίτερη.

Θα πη δ κ. Σκληρός πως ένα άτομο και δυο δε θα σπρώξουν το κεφάλαιο να κουνηθεί. Ο ίδιος όμως στο άρθρο του, σε μιαν ερώτηση δική του: «Και ποιος θα τους αναγκάσει αυτούς (έννοώ τους πολιτικούς και την κυβερνήτρα τάξη) ν' αφήσουν το χουζούρι τους; — απαντά: «Οι άλλες τάξεις, ο λαός». Αλλά λίγο παρακάτω προσθέτει: «Τότε μόνο μπορεί το άτομο να παίξει σπουδαίο ρόλο όταν στηριχτεί σε καμιά κοινωνική ομάδα, υποστηρίζοντας κυρίως τα συμφέροντά της. Έτσι έκαμαν και οι μεγάλοι λήτεροι πολιτικοί, και άναφέρνει με τ' όνομά τους τον Μπίσμαρκ και τον Καθούρ.

Δέν είπα ποτέ ούτε σκέφτηκα τί εναντίο, γιατί δέν μπορώ να φανταστώ κανένα άτομο και προπάντων άτομο πολιτικό ξεκάρφωτο από την κοινωνία όπου μεγάλωσε και ζή και πολιτεύεται. Όχι μόνο ο Καθούρ και ο Μπίσμαρκ παρά και ο Περικλής και ο Καίσαρ άκούμπηταν στις κοινωνικές τάξεις για να άναδειχτούνε.

Αλλά ένώ δ κ. Σκληρός θα στηριχτεί στους προλετάρους, που ακόμα δέν υπάρχουν ή δέν είναι σωστοί προλετάριοι, εγώ, άλλο άτομο, θα στηριχτώ στην τάξη των βιομηχανων και εμπόρων και θα υποστηρίξω τα συμφέροντά της, θα προσπαθήσω να τους συνασπίσω, να τους δείξω τη δύναμη της άλληλοδοθήσεως και της άλληλεγγύης.

Και φέρνω ένα μικρούτσικο παράδειγμα: εδω που είμαι γνωρίζω έναν που πασχίζει να φτιάσει μια cooperative de credit από Έλληνες κεφαλαιούχους και εμπόρους. Αυτό άμα γίνει θα βοηθήσει την ελληνική βιομηχανία και το εμπόριο και τη ναυτιλία.

Αυτή ή υποστήριξη της βιομηχανίας θα φέρει φυσικά την ανάπτυξη της τάξης των εργατών (προλετάρων). Και τότε θα είναι ευχαριστημένος δ κ. Σκληρός.

Όταν έγραψα στο άλλο μου άρθο πως και οικονομικούς άγώνες έκαμε ή Ιταλία πριν από την ένωσή της, ίσα ίσα τον Καθούρ είχα στο νου μου.

Λοιπόν, από μια μεριά θα στηριχτώ στους δούλους και θα τους βοηθήσω για να γυρέψουν και να επιτύχουν καλλίτερη τύχη, και από την άλλη, θα προσπαθήσω να ένωθουν κεφάλαια σ' όλο τον Έλ-

ληνισμό για να άρχίσουν μεγάλες επιχειρήσεις έμπορικές, ναυτιλιακές, βιομηχανικές.

Αυτό είναι με λίγα λόγια το πολιτικο-κοινωνικό πρόγραμμα έός σύγχρονου Ρωμιού. Δέν άναφέρνω και μερικές άλλες προσπάθειές μου (και αυτές κοινωνικές), όπως είναι ή προπαγάντα για τη διάδοση της δημοτικής και για την άλλαγή του συστήματος στην εκπαίδευση.

*

Θέλω να παρατηρήσω εδω και το εξής: ο σοσιαλισμός πηγάζει πλάγι στον κοσμοπολιτισμό. Και τον κοσμοπολιτισμό τον προβλέπω, έρχεται. Μα δέν τότε φοβούμαι ούτε αυτόν, ούτε τον σίβομαι υπερβολικά, ούτε ξεπαίζομαι μπροστά του. Θα έρθει και ίσως περάσει πάλι, όπως τόσα άλλα. Και το κάτω κάτω της γραφής ο άνθρωπος είναι τόσο μικρό πράμα στον κόσμο τον άπέραντο!

Θα ήμουν άνόητος να άρνηθώ τον κοσμοπολιτισμό ή το σοσιαλισμό, ή να βαλθώ να τα πολεμήσω. Αλλά επειδή έτυχε να γεννηθώ Έλληνας, και επειδή οι Έλληνες την τωρινή στιγμή δέν βρίσκονται ακόμα στο στάδιο του σοσιαλισμού και επειδή περιτριγυρίζονται από έθνη με σύνορα που θέλουν να μας φάγουν, να μας εξαφανίσουν αν μπορούν, και επειδή ένένα δέ μου καλοέρχεται να φραχθώ από Βουλγάρους ή Ρώσους (είμαι, βλέπετε, και εγώ μια ανάγκη, άφου υπάρχει), — για τοϋτο θέλω πρώτα να εξασφαλιστεί ή ελληνική μου ύπόσταση (μας το άπαιτούν, βλέπετε, μας το επιβάλλουν τα τριγυρινά μισοάγρια έθνη) έπειτα ν' άναπτύξω τις οικονομικές μου δυνάμεις, και ύστερα άς διχλωθώ, άς κοσμοπολιτιστώ, άς σοσιαλιστώ, άς κάμει ό,τι θέλει το έθνος μας.

Αν ήμουν Ιταλός και ζούσα πριν από τα 1868 θα έλεγα το ίδιο. Αν ήμουν Ιταλός σημερινός θα πασχίζα ίσως να γενικήσω το σοσιαλισμό στο έθνος μου, και τον κοσμοπολιτισμό σ' όλοους τους ανθρώπους.

Ο κ Σκληρός χωρίς να το πολυπαράδεχεται, είναι Έλληνας ως το κόκαλο, και γι' αυτό συλλογίζεται πρώτα πρώτα πως να διορθώσει την Έλληνική κοινωνία. Αδιάφορο αν ή διάγνωσή του δέν ήταν έντελώς σωστή. Κατά τη γνώμη μου δέν έπρεπε να μιλήσει μόνο για την Έλλαδική κοινωνία, έπειτα δέν έπρεπε να βιαστώ να γυρέψω προλετάρους εκεί που δέν υπάρχουν, ύστερα δέν ήταν σωστό, νομίζω, να γενικήσει το σοσιαλισμό και να τον κάμει άπόλυτη οικονομολογική και κοινωνιολογική θεωρία.

Και έπρεπε να ξεχωρίσει πιο καθαρά την κοινωνιολογία από τον κοσμοπολιτισμό.

Προσθέτω ότι εγώ τουλάχιστο δέν πιστεύω να διορθώνεται καμιά κοινωνία. Οι κοινωνίες ζουν ζωντανά ή κοιμισμένα. Η Έλληνική κοινωνία δέ θέλει διορθωμα, παρά ξύπνημα, αν ξυπνιέται, γιατί είναι σά μαραμένη. Για να αλλάξεις μια κοινωνία πρέπει να αλλάξεις το χαρακτήρα των ατόμων της. Μα πως γίνεται αυτό, άφου το χαρακτήρα μας, μας τον έφτιασαν οι αιώνες; Και πάλι οι αιώνες, με τη βοήθεια των πρώτων της φυλής, θα τον αλλάξει.

Ο Έλληνας είναι συντηρητικός και δέν τον έβλαψε πολύ που έμεινε τέτοιος. Αυτή ή συντηρητικότητα του έσωσε τον έθισμό του. Μα ίσως αυτό δέν πολυστημαίνει, αδιάφορο, είναι γεγονός. Όπως στο γλωσσικό ζήτημα που οι Ιταλοί το έλυταν από το 15ον αιώνα, οι Έλληνες έμειναν τόσο πίσω που στον 20ον αιώνα να μην το έχουνε λύσει ακόμα, έτσι και σ' άλλα ζητήματα έμειναν πίσω. Αυτό όμως δέ θα πη πως είναι κατώτεροι από άλλους λαούς.

Ο κ. Σκληρός λέει πως είναι σκεπτικιστής — δπως όλοι οι...σοσιαλιστές. Μα ίσως εγώ είμαι πιο σκεπτικιστής ακόμα, και το σοσιαλισμό που τον παραδέχεται αυτός για τελειωτική σχεδόν εξέλιξη, εγώ άμφιβάλω και δισταζω να τον παραδεχτώ για σχετική προκοπή. Όλα είναι σχετικά. Έτσι και για την έπιστήμη. Δέν την περιφρονώ, όπως νομίζει ο κ Σκληρός, αλλά υποψιάζομαι τη σημερινή έπιστημονική διαθεση των πολλών, που χωντακόνει κάθε ένέργεια άλλη, και στενεύει πολλή ανθρώπινα μυαλά.

Ότι τώρα ο σοσιαλισμός δίνει και παίρνει σε μερικούς τόπους, το βλέπω, δέν είμαι τυφλός. Και συνταράζει τις μάζες τις λαϊκές. Μα ό,τι κυριαρχεί τώρα σε μερικούς τόπους της Ευρώπης δέν είναι και τέλειο ούτε τελειωτικό. Ίσως δ κ. Σκληρός, περιτριγυρισμένος όπως είναι αυτή τη στιγμή από θεωρίες, αίτιήματα, ψύχωση και ιδανικά κοινωνικών κύκλων της Γερμανίας, έπηρεάστηκε υπερβολικά από μερικούς κύκλους και λησμόνησε άλλους κύκλους, και λησμόνησε όλοτελεχ πως κάθε έθνος έχει τα φυσικά του, που δέν μπορεί να τα παραδίδει ένας έπιστήμονας.

Παντού ίσως βρίσκονται σοσιαλιστές, άλλωδως όμως αισθάνονται και άλλωδως πολιτεύονται στη Γαλλία, διαφορετικά στη Γερμανία και άλλωδωτικά στην

νερσ πως μ' όλες τις άπιστίες τω Ρούσων, και τα μαρτύρια που έπαθε εξαιτίας τους, το Έθνος δέν τους φύλαγε το παραμικρό καρτζι, παρά έτοιμο έτανε πάντα νακούση καινούρια παρακινήματά τους και καινούρια ταξίματα. Καθώς κ' έγινε πάλι. Μας φαίνεται όμως πολύ εύκολοζήτητο το πράμα. Τέ έθνος περιμένα από ξένους, και μόνο από ξένους. Πως λοιπόν μπορούσε να τους φυλάει καρτζι; Αν είχε δικό του κεφάλι καθώς είχε καρδιά, δική του πρωτοβουλία καθώς είχε τώρα κάποια δική του συνείδηση, θα τους φύλαγε, θαταν χρέος του να τους φυλάει καρτζι τους Ρούσους. Τα είχε όμως χαμένα τα νερά του χρόνου και χρίνου. Μικνότανε άπ' όποιον έβρισκε για να γλυτώη άπό τα κύματα, μη νοιώθοντας άπό του άπό κόλυμπος. Ας έρθουμε όμως στα πράματα.

§ 2

Νέα Ρούδικη πολιτική και νέα Ρωμαϊκή ζωή.

Δεκατρία χρόνια ύστερ' άπό την τραγωδία του Όρλόφ, έρχεται το νέο το Ειδύλλιο της Μεγάλης

Αϊκατερίνας, ή ώραία ένεινή όνειροφαντασία της, που θάτανε παράξενο ά δέ μας έθαζε πάλι στα αίματα, μόνο που τα παθήματά μας αυτή τη φορά δέ βγήκανε όλοτελεχ στείρα, με το να είπανε ώριμαμένο το έθνος για κάτι σαν πιο ανεξάρτητα κινήματα. Έπειδή όταν ή λατρεμένη του ή Ρουσία το έφτιασε πάλι στα κρύα, τουλάχιστο ένα μέρος του, μα άς είταν και μικρό μέρος, δέ δισταζε να πάρη τον άγώνα άπάνω του και να πάη όμπρός, με ζημία του βίβαια, άφου οργανισμένο για τέτοια κινήματα δέν είτανε ακόμα δείχνοντας όμως ένέργεια και πρωτοβουλία και μεγαλήτερη άπό κάθε άλλη προτητηρινή περίσταση, που λές και σταθηκε είδος προγόνισμα για τους μελλούμενους του ηρωϊσμούς. Για δαύτα δικιο κ' εύλογο είναι να λέμε πως ή Έθνική μας ή Έπανάσταση δέν άρχισε στα 1821, παρά στ' τέλη του δέκατου όγδοου αιώνα, και πως πρώτος άρχηγός και πρώτος άγωνιστής του Έθνικού Σηκωμού μας είναι ο μεγάλος ο Δάμπος Κατζώνης.

Ας σταθούμε όμως μια στιγμή να ριζούμε βιαστική ματιά στα όνειρα της Αϊκατερίνας. Φαίνονται αυτά κάπως όριστικά χαραγμένα σ' ένα της γράμμα στο σύμμαχό της τον Αυτοκράτορα της Αουστρίας, γραμμένο στα 1782. Έκεί μέσα λοιπόν

προτείνει να ξανασυστηθώ στην Πόλη ή Έλληνική Μοναρχία, με Μονάρχη τον πιο νεώτερο έγγονό της, τον Αρχιδούκα Κωσταντίνο, και με τον όρο πως θα παραιτηθώ αυτός άπό κάθε άπαίτηση του Ρούσικου θρόνου. Έπειτα προτείνει να συστηθώ κι άλλο Κράτος πιο βορεινά, στους τόπους της παλιάς της Δακίας. Να μένουνε και τα δυο αυτά Κράτη άσφαλισμένα άπό ξένους έχτρούς, μ' άλλους λόγους έγγυημένα άπό τη Ρουσία και άπό την Αουστρία. Για πλερωμή της Αουστρίας προτείνονται όλες οι χώρες άπό τα μεσηθρινά της ως τα βορεινά μας, για τη Ρουσία όμως δέ φαίνεται να προτείνεται καμιά πλερωμή, ώστε για τη σωτηρία της ψυχής της δούλευε ή Αϊκατερίνα. Έγραψε κι άπορίθηκε ο Αουστριακός πως σιφωναί, μα πως καλλίτερα ο Μοριζ και τα νησιά να δοθούνε στη Βενετία. Μ' αυτά όμως δέ συμφώνησε ή Αυτοκρατορία.

Στο μεταξύ πήρανε πάλι όδρο οι Ρούσοι: οι Αποστολίοι, και κηρύχνανε τον πόλεμο της ανεξαρτησίας άπ' άκρη σ' άκρη της Τουρκίας. Οι δικιά μας άνάφανε άμέσως. Οι Έμνοι και τα έγκώμια πέφτανε πάλι βροχή στην Αυτοκρατορία. Μα δέν περιορίστηκε σε λόγια μονάχα. Η Κοινότη του Τριεστιού έκαμε την πραχτική άρχή με το περίφημο το

Ἄγγλια ἢ στή Ρωσία ἢ ὅπου ἄλλου. Ἄλλα καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ σοσιαλισμοῦ στὰ διάφορα ἔθνη εἶναι διαφορητικά. Ἐχουμε βέβαια κάτι τι κοινὸ οἱ σοσιαλιστὲς σ' ὅλα τὰ ἔθνη—τὸν πόθο νὰ καλλιτερίψουν τὴν τύχη τους, δηλαδὴ νὰ ξεκουράζονται ὅσο μποροῦν περισσότερο, —ἀλλὰ δὲν παρατηρεῖται πὼς ἔχουν καὶ διαφορὲς, καὶ ὅτι οἱ διαφορὲς αὐτὲς βγαίνουν ἀπὸ τὴ διαφορὰ τῶν χαρακτήρων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ καθὲ ἔθνους; Εἶναι δυνατό τὸ συγκαιρινὸ αἶσθημα τῶν λαῶν γιὰ τὰ σοσιαλιστικὰ ἰδανικά. Μὰ εἶναι ἐπίσης δυνατό καὶ τὸ αἶσθημα, ὅχι τοῦ πατριωτισμοῦ, ἀλλὰ τῆς δικαιοσύνης πού ὑπάρχει ἀναμεταξύ Γάλλους, Ἀγγλους, Γερμανοὺς κτλ. Ἡ διαφορὰ φτάνει ὡς τὸν πόλεμο ἀναμεταξύ τῶν ἔθνων—γιὰ τὴν ἐπικράτησιν. Ἡ κληρονομικότητα εἶναι τρισμέγιστη δύναμις. Ἄν μὲ τὸν καιρὸ σβυστοῦνε οἱ διαφορὲς, — ἂν οἱ συγκοινωνίες γίνονταν τόσο γρήγορες καὶ τέλειες πού νὰ μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος σήμερον νὰ γεννιέται στὸ Τουμπουκτού, καὶ αὐρὸς νὰ βρῆται στὸ βόρειο πόλο, μεθ' αὐτὸ στὴ Νέα Ἰόρκη καὶ τὴν ἄλλη μέρα στὴν Τεχεράνη—ἂν οἱ ἐπιγεμίσεις μεταξύ τῶν ἀνθρώπων τῶν τωρινῶν ἔθνων γίνονταν συχνότερες—ἂν καταργήσουμε τὰ κλίματα γινόμενοι νομάδες, ὅπως μπορεῖ ἴσως μιὰ μέρα νὰ συμβῇ—τότε βέβαια ἔσται ἀπὸ αἰῶνες θὰ καταστήσουμε κοσμοπολίτες, τότε βέβαια καὶ ἡ κληρονομικότητα θὰ ἀρχίσει νὰ γίνεται κοινὴ σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ δὲ θὰ ὑπάρχουν χωριστὲς κληρονομικότητες, καὶ χωριστὰ ἰσοπέδως ἔθνη, ἀλλὰ μιὰ κληρονομικότητα καὶ ἓνα ἔθνος—ἡ ἀνθρωπότης.

Ὅμως πάντα θὰ ὑπάρχουν μάζες ἀνθρώπων πού θὰ ξεχωρίζονται: μὲ σύνορα ἀναμεταξύ τους, καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς καθὲ μάζας θὰ τοὺς συνδέουν κάποια συμφέροντα κοινά. Δὲ θὰ εἶναι ἔθνη, μὰ θὰ εἶναι μάζες. Μονάχα οἱ λέξεις ἀλλάζουν!

Καὶ ἡ Ἀνάγκη, ἡ Μοῖρα ἢ ἡ πικροταϊνὴ, θὰ ὀρίζεται αἰῶνα καὶ θὰ κυβερνᾷ τοὺς ἀνθρώπους.

26 τοῦ Ἀπριλίου.

ΙΔΑΣ

ἢ Ἀνθρωποῖδας πίθηκος (1)

1) Τὸ παρατσούκλι αὐτὸ δικαιολογεῖται ἀπὸ τὸν τρόπο πού μὲ χαρακτηρίζει, μὲ καλεσύνῃ ὁ κ. Σκληρός. Δηλαδὴ «Κοινὸς ἄνθρωπος πού δὲν ἔλασε ἀκόμη τὸ φυσικὸ του ἐγωισμὸ καὶ τὴ φυσικὴ του ἐπιβιωτικὴ σκληρότητα». Ἐνῶ «Ἐυγενὴς πολιτισμένος ἄνθρωπος εἶναι κείνος πού θέλει συνειδητὰ νὰ ὑποδοθῆσιν τὸ ἐξανθρωπιστικὸ ἔργο τῆς ἐξέλιξης!»—Καὶ ποῖος τὴ γνωρίζει τὴν κ. Ἐξέλιξιν; Δὲν ἔρω. Ἐγὼ ὅμως δὲν τὴ γνωρίζω.

στόλο πού σκάρωσε, καὶ μὲ τὴν πρεσβεία ποῦστελε στὸν Ἀρχιδούκα Κωνσταντῖνο, μ' ἐντολὴ νὰ τὸν ὀνοματίσῃ Ἑλληνικὴ Αὐτοκράτορα. Ἐστειλε κ' ἡ Αὐτοκράτορ ἡμετέρα χρήματα καὶ ἄλλα γιὰ νὰ γίνοντε οἱ χρειαζόμενες ἐτοιμασεῖς. Ἀξάφνα ὅμως, αἰτία τὸ Πολωνικὸ ζήτημα πάλι, ὑπογράφεται ἡ Εἰρήνη τοῦ Γρασίου, καὶ στέλνει διαταγὰς ἡ Αἰκατερίνα νὰ μὴν κουνήσουνε ἀκόμα οἱ δικοί μας, παρὰ νὰ προσμένουνε! Τοῦ κάκου ἡ Πρεσβεία πού εἶχε σταλθῆ στὴν Πετρούπολη παραστάει καὶ πρότεινε τραγὰ καὶ μεγαλόβουλα ἔργα—σωστὰ ἀκουσθὲν καὶ μὲ τὰ κλήματα: «Ὅχι λιγότερες ἀπὸ τριακόσες χιλιάδες ἔτοιμες νὰ χυμίζοντε στὴν Πόλη στόνομα τοῦ νέου τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐμείναν κ' αὐτὰ ὄνειρα, ὅταν τὰ ὄνειρα τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὅς τόσο ἓνα πρᾶμα δὲν ἔβρινε ὄνειρο, παρὰ ἔγινε ἀλήθεια, κ' ἔδωκε κάποια νεύρα στὸν ἔθνικὸ χαρακτήρα, ἢ ἀπόρατῃ τοῦ Κατζώνη καὶ τῶνε δικῶν του νὰ σπρώξουντε τὸ κίνημα καὶ δίχως ρούσικη βοήθεια, τουλάχιστο λίγον καιρὸ. Κ' ἔτσι ἀπλωσε ὁ Κατζώνης τὴ φωτιὰ γιὰ λογαριασμὸ του, πρᾶμα πού δὲν εἶχε γίνε ἄλλοτε μὲ σκοπὸ ἀληθινὰ ἔθνικὸ, καὶ μόλις μισοξανάγινε ἀργότερα, στὸν Ἱερὸ δηλαδὴ τὸν Ἀγῶνα, πού ὅσο κ' ἂν ἄρχισε δίχως βοή-

ΚΕΝΑ ΦΙΛΑΜΑΤΑ

«Ἔσται καὶ ἐν κενεοῖσι φιλάμασιν ἀδεία τέρφισ»

ΘΕΟΚΡΙΤΟΣ

Χείλια πού δὲ φιλήθησαν, τώρα γλυκοφιλοῦνται μὲ γράμματα κ' εἶν' τὰ φιλιὰ γλυκὰ καὶ μυρωμένα· μιὰ καὶ δοθοῦν τέτλια φιλιὰ ποτὲ δὲ λημονιοῦνται γιὰς εἶναι μὲ τὸ ἀθάνατο νερὸ μουσικοπλημένα.

Μακριὰ κ' ἂν εἶσαι, πλάι μου σ' ἀιστάνομαι, ὦ Καλή μου, καὶ πλέκω σου μὲ λούλουδα μαγιάτικα στεφάνια καὶ τὰ φιλιὰ καὶ ἔρε το, σὰ κώθεις τὸ φιλι μου, ψυχὴ φιλιέται μὲ ψυχὴ κ' εἶν' τὰ φιλιὰ οὐράνια.

Λευκάδα

ΑΛΚΑΙΟΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

ΤΟ ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ

Μὲ χαρὰ μας μάθαμε τὴν περασμένη βδομάδα πὼς τὸ Βασιλικὸ θέατρο ἔκλεισε τὶς πόρτες του γιὰ καλὰ πιά. Καὶ ἡ δικὴ μας χαρὰ, πιστεύουμε, θὰ βρῆκε ἀντίκλα σ' ὅσους ἀληθινὰ ἀγαπᾶνε τὸ Ρωμαϊκὸ θέατρο.

Ὅταν ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια ἄνοιξε, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ συντελοῦσε στὴν προκοπὴ τῆς Τέχνης στὸν τόπο μας, ἐκείνοι πού προφύτταν τὴν ἀλήθεια εἶταν, ὅπως πάντοτε, ἀπὸ τὸ στενὸ φιλολογικὸ κύκλο πού ἡ ἔθνικὴ συνείδησις αὐτοῦσσωμησιν κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Μιστριώτη καὶ τῆς Δημοσιογραφίας τὴν καταδικάζει, μόνος καὶ μόνος ἴσως ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ κύκλος ἀντιπροσωπεύει ἀκόμα αὐτὴ τὴν Ἑθνικὴ συνείδησις. Ἡ τοτινὴ διεύθυνσις τοῦ θεάτρου—ἡ ἴδια διεύθυνσις πού παραστᾶθηκε καὶ στὴ νεκρικὴ του ἀκολουθία—θεωρήθηκε ἀκατάλληλη, πιτωδρομικὴ, κούφια γιὰ ἓνα τέτοιο ἔργο. Καὶ τὸ ἔργο εἶταν δημιουργία θεάτρου στὴν Ἑλλάδα. Δημιουργία πού χρειαζοῦνταν μάτια, στήθος, νοῦ, καρδιά, ζωὴ, συνταριασμένα μὲ δύναμη καὶ μὲ γενναϊότητα πού νὰ παλαίψῃ, νὰ σπᾶσῃ, νὰ μαζέψῃ, νὰ ταχτοποιήσῃ, νὰ χτίσῃ. . . . Τὰ πρᾶματα ἔδωσαν τὸ δικίον σὲ κείνη τὴν προσητεία.

Οἱ λαοφροὶ ἄθρωποι ὅμως πού ἔτυχε μὲ τὸν Τύπο νὰ διευθύνουν τὴν κοινὴ Γνώμη, τόνισαν ὕμνους στὴν ἀψηλὴ Βασιλικὴ προστασία, πού τὴ θεωροῦσαν ἀρκετὴ ἐγγύθησιν γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ καὶ

θεία, ἐγκαινιάσθηκε ὅμως μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς, ἐπειδὴ ἡ ἴδια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας μὲ τὸν ἀθώρητο τὸν Ἀρχηγό, τί ἄλλο εἶταν παρὰ γέννημα τέτλιας ἐλπίδας; Ὅνειρο πού κατὰ δυστυχία μας ἀλήθειες στὸ τέλος, καὶ μὰ; κουτσούρεψε ἀντίς νὰ μᾶς μαγαλώσῃ.

§ 3

Λάμπρος Κατζώνης.

Ὁ Λάμπρος Κατζώνης στάθηκε τόσο μᾶλλον ἔξοχος στὴν ἱστορία μας, ὅσο εἶτανε στὸ χέρι του νὰ δείξῃ κ' αὐτὸς τὸν κοινὸν χαρακτήρα, ὄντας μάλιστα ὑποταχτικὸς τῆς Ρουσίας, ὅπως προτίμησε νὰ φανῇ μὲ δικὴ του θέλησιν ἄντρας. Εἶχε πράξει ἀξίωματικὸς καὶ στὸν Ὀρλόφικο πόλεμο καὶ σ' ἄλλους Ρουσικοὺς πολέμους κατόπι. Ἀπὸ τὴ Ρουσία λοιπὸν πρόβαλε ὅταν κατέβηκε στὸ Τριέστι, πῆρε τὴν ἀρχηγία τοῦ στόλου πού προκναφέραμε, καὶ τραβήξε κατὰ τὰ νερά μας. Τὰ μεγάλα κατορθώματα πού τοῦ ἀποδίδονται μέσα στὰ δύο χρόνια πού ἀκολοῦθησαν, 1788 καὶ 1789, τὶς ἀπανωτὲς ἐκεῖνες θαλασσονικές πού ἀκούμε, σὰ νὰ τὶς θεωροῦνε ὑ-

ἀποδείχτηκαν ἄλλη μιὰ φορὰ ἀνιστόρητοι καὶ ἀμειλίγητοι. Σ' αὐτὸ βέβαια δὲ θὰ εἴμαστε μὲς κείνοι πού θὰ τοὺς διδάξουνε. Θὰ ποῦμε μονάχα πὼς ἡ αὐλικὴ κλίκα ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς μούχλας καὶ τῆς ρουτίνας διάλεξε τὸ ἀνώτερο προσωπικὸ τοῦ θεάτρου, μὰ πὼς καὶ στὰ ἔργα πού ἀνέβασε στὴ σκηνὴ τοῦ ἄφησε τέλεια ἀποκλεισμένη τὴν πηγὴ πού θὰ μπορούσε νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ βρῇ ἂν ὄχι ἀριστουργήματα, καλὰ ὅμως Ἑλληνικὰ ἔργα, ἀξία γιὰ τὸ ἔθνος περισσότερο ἀπὸ ὅσα ἀνέβασε ἴσα μὲ τὴν ὥρα.

*

Ὁ κ. Βλάχος κατάλαβε τότε τὴν ἀποτυχία του καὶ παρατήθηκε. Τότε διαδέχτηκε ὁ κ. Στεφάνου μὲ τὴ νεώτερη, μὰ δημοσιογραφικὴ ἀντίληψη τοῦ θεάτρου, καὶ μὲ τὰ σίδερα τῆς αὐλικῆς κλίμας στὰ χέρια, κ' ἀπότυχε κ' αὐτός. Ἦστερα ἦρθε ὁ κ. Πατσάλης, ἀκού πῆρε τὴ σύνταξή του ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Δικαιοσύνης πού τοῦ εἶτανε Τμηματάρχης, ἔχοντας ὅμως τὴν δεξιὴν χεῖρα τὸν κ. Οἰκονόμου. Εἶταν ἡ μόνη ἐποχὴ πού ὁ ἓνας ἱκανὸς μέσα στὸ θέατρο κείνο πάσχιζε κατὰ νὰ κάμῃ. Ἄμεινη τίποτα ἀπὸ τὴ μουχλιασμένη μακαρτίτσια περίοδο τοῦ Βασιλικοῦ, αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ ἐργασία καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ κ. Οἰκονόμου. Ἐμπᾶσε τὴ ζωτανὴ γλώσσα. Ἀνέβασε ἔργα παγκόσμιας φιλολογικῆς ἀξίας. Πολέμησε τὰ ἔργα τῆς εὐκολῆς τέχνης καὶ φιλοσοφίας.

Φυσικὸ εἶταν ἡ μικρὴ αὐτὴ ἐπανάστασις τοῦ κ. Οἰκονόμου νὰ μὴν ἀρέσῃ στὴ διευθύνουσα ἀπὸ τὰ παρασκηνία αὐλικὴ κλίκα. Βαρειὰ ἔργα καὶ ζωτανὴ γλώσσα, εἶναι πρᾶματα καθὲ ἄλλο παρὰ ἀριστοκρατικά. Ἄφησε πού ἀπαιτοῦν καὶ δουλειὰ πολλή, καὶ ἔξοδα πολλὰ, καὶ καθόλου δὲν ἐνθουσιάζουνε καὶ τὴ Δημοσιογραφία. Νὰ ἔρθῃ λοιπὸν πάλι ὁ Βλάχος νὰ κλονίσῃ καὶ νὰ βάλῃ σὲ τάξιν τὰ παραστρατισμένα. Κ' ἔτσι ἀναγκάστηκε ὁ ἓνας καὶ ὁ μόνος ἐκεῖ μέσα ἱκανὸς πού θὰ δύνοταν νὰ κάμῃ τίποτα, νὰ πάρῃ τὰ βρεμένα του καὶ νὰ μείνῃ λεύτερος ὁ κ. Βλάχος.

*

Τὸ Βασιλικὸ θέατρο πολεμήθηκε στὸ δρόμο του, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς φωτισμένους, ὅσους εἶχαν κρυφὴ λαχτάρῃ μέσα τους τὸ ξαναγέννημα τῆς Ἑλληνικῆς σκηνῆς, μὰ περισσότερο πολεμήθηκε ἀπὸ κείνους πού ζητοῦσαν νὰ βουτήξουν στὰ ποσοστὰ καὶ στὸ ταμεῖο

περβολὲς εἰς ἱστορικοί. Ἐνα πρᾶμα ὅμως πιστεύουμε, κάμποσο σημαντικὸ γιὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους πὼς πάσχιζε ὁ Στέφανος ὁ Μαυρογενῆς νὰ τὸν ἀγοράσῃ ἀπὸ μέρος τοῦ ἀφέντη τοῦ τοῦ Σουλτάνου, καὶ δὲν τὸ κατώρθωσε. Ἦρθε κατόπι ἡ μεγαλύτερη μάχη του, κ' ἡ πὼς δοξασμένη (1790). Εἶχε μαζί του καὶ τὸν Ἀντροῦτζο, τὸν πατέρα τοῦ Ὀδυσσεῆ, μὲ πεντακόσους Κλέφτες, γυρισμένους ναυτικούς, καθὼς ἔκταναν τότες. Εἶχε κ' ἄλλους θαλασσινὸς ἀρχηγούς. Στὴν ἀρχὴ πῆρε τὸ κατόπι τὸ Τούρκικὸ στόλο, καὶ τὸν ἔδιωξε. Ὅταν ὅμως ἦρθαν οἱ Ἄλγερίνοι καὶ σμίξαν με τοὺς Τούρκους, πῆγε κ' ἡ τύχη ἀπὸ τὸ μέρος τους. Τριγυρίζανε τοὺς δικούς μας κοντὰ στὴν Ἑζβόια, καὶ τοὺς ἔσπασαν. Ἐγίναν τότες ἡρώες πού μὰ τὴν ἀλήθεια δύσκολα τοὺς ἀπαντοῦμε ἔσται ἀπὸ τοὺς παλιούς τοὺς Κυναίγειρους. Ἀρίνουμε τὴν περιγραφὴ τους στὴν καυτὸ ἱστορία.

Μόλις γλύτωσε ὁ Κατζώνης μὲ μερικὸς δικούς του στὴ Μήλο, καὶ μὲ τὰ λείψανα τοῦ στόλου του τοιμαζότανε νὰ ἐκναρχίσῃ τὸν ἄγῶνα, ὅταν ἄξαφνα ἔρχεται ἡ διαταχὴ τῆς Αἰκατερίνας νὰ παύσῃ, ἐπειδὴ μελετοῦσε ἡ Αὐτοκρατορία εἰρήνην μὲ τὴν Τουρκία. Τότες λοιπὸν εἶναι πού ὀργίστηκε ὁ Λάμ-

και δεν το κατώρθωσαν με άλλο τρόπο. Αυτοί είχαν στα χέρια τους τη Δημοσιογραφία, κ' επειδή σφερό είναι πάντα να μη φωνάζει ο Τύπος και αυτό το ή ξερε...πολύ καλά η αύλική κλίμα, όταν κανείς το παραξύνανε τότε φώναζε ή διεύθυνση και του ζητούσε έργο του για το Βασιλικό. Αυτό έννοείται δεν έγινε σε μεγάλο βαθμό, γιατί μόλις τώρα τελευταία βάλθηκε ή φάμπρικα σ' ενέργεια. Άρχισε όμως να γίνεται κι αυτό φτάνει.

Με τέτοιον τρόπο παρακολούθησε και ή κριτική (αυτή δά που υπάρχει) τη δουλειά του Βασιλικού. Άλλοτε πολεμική με ύστεροβουλία, άλλοτε λιβανιστική με ύστεροβουλία, άλλοτε μιχτή με ύστεροβουλία και ποτέ με ειλικρίνεια. Άν άκούστηκαν μερικά λόγια άληθινά, μονάχα και άποκλειστικά στο φύλλο τούτο, αυτά πνιχτήκαν από τη γύρω σφουροτολογική θολούρα των Ξινόπουλων (συμπάθειες και αντίπαθειες) και των Κουρούπηδων (τσέπη).

Και ποιός είναι ο άπολογισμός του Βασιλικού σι έργα έλληνικά πρωτότυπα ; 1) «Άρτεμισία» του Άρπελα, 2) «Λουκίσα των Άθηνών» του Ραγκαβή, 3) «Βελισάριος» του Δημητρακόπουλου, 4) «Αριάδνη» του Νικολάρα, και 5) «Θεοδώρα» του Τσοκόπουλου. Όλες τραγωδίες, ακόμα τραγωδία και το συμπέρασμα.

Ένα έργο, τα περισσότερα γαλλικά δραματικά, τα λιγώτερα γερμανικές έννοστες κωμωδίες και δια της παλιές σχολής που μόνο την ψυχή του κ. Βλάχου μπορούν να τράβήξουν. Η Ρούσικη φιλολογία που είναι τα τελευταία χρόνια γιομάτη δύναμη, και ή Νορβηγική που είναι γιομάτη όμορφιά, δεν πάτησαν το κατώφλι του Βασιλικού. Έσχουμε όμως πως οι φιλολογίες αυτές είναι «ήμισια» άριστοκρατικές.

*

Τό θέατρο δεν είναι χωρισμένο από την καθολική κατάσταση μιας κοινωνίας. Και ή σημερινή κοινωνία τέτοια που δείχνεται στην πολιτική, στην εκπαίδευση, στη φιλολογία, έπρεπε να δείχτη και στο θέατρο. Σάπις ιδιαιδικά, σάπις θέατρο θά ζητήσουν. Άναμορφωτικά ιδανικά, άναμορφωτικό θέατρο. Έμεις ακόμα βρισκόμαστε στα πρώτα. Άραγε θ' άργήση ή μέρα που θά άποχτήσουμε τα δεύτερα, και θά ζητήσουμε τότες και το κατ'άλληλο θέατρο ; Ως τόσο ά γίνη αυτό κάποτε, τό χτίριο του δρόμου του Άγιου Κωνσταντίνου, δέ θά παρουσιαστή πιά σά Βασιλικό. Ά δεχτούμε πως μια μέρα δια τα βασιλικά πράγματα είναι προορισμένα να θυσιαστούνε πάνου στις νέες λευτερώτες ιδέες των ξυπνημένων λαών, μπορούμε να ποδμε πως τό Βασιλικό θέατρο ξετέλειωσε πολύ καλά και πολύ χωρίς τον προορισμό του.

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

προς και φώναζε πως «Άν ή Αυτοκρατορίσα έκαμε την ειρήνη της, αυτός όμως δεν ύπόγραψε ακόμα τη δική του». Και κατέθηκε στο Μπαϊά, κ' έπιασε τα παράλια της Λακωνίας με τίν Άντρούτζο (1792).

Πρώτη φορά του ξεστόμισε Έλληνας άρχηγός τέτοια τολμηρή φράση, τέτοιον κεραυνό. Αυτός είτανε ο μεγαλύτερος ήρωισμός του Κατζώνη, κι ο πιο δοξασμένος. Έπειδή είτανε ήθικός ήρωισμός. Έπειδή βασιζότανε στην ιδέα ίσα ίσα που πασκίζουμε να ποδίζουμε μ' αυτά τα σημειώματα, την ιδέα της έθνικης πρωτοβουλίας, του ανεξάρτητου χαρακτήρα που άφησάει του ξένου τα λόγια ότα νοιάθη τό δικό του τό σφερό και τό δικό του τό χρέος. Μις μιά του λέξη δίδαξε ο Κατζώνης τόν άληθινό τόν πατριωτισμό, που τού κακου ζητούσανε να ζαπλώσουνε με κολληβογάμματα οι δασκάλοι. Άν τό καταφέρνανε οι δασκάλοι να μπολιάσουνε τό Έθνος με τόν δρόμο του ήθικού ήρωισμού από τα βάλια τους, θά είχε τότες ο Κατζώνης μυριάδες έτοιμους να τόν άκολουθήσουνε. Έμεινε όμως μοναχός του, καθώς τυχαίνει σε πολλούς μεγάλους ανθρώπους που βλέπουνε ίδιοι τους την άλήθεια, μα τριγυρίζουνται

“Ο ΝΟΥΜΑΣ”

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Για τήν Άθήνα Δρ. 8.— Για εις Έπαρχίες Δρ. 7

Για τό Έξωτερικό Δρ. Χρ. 10.

Για εις έπαρχίες δεχόμεσται και τριμήνες (2 Δρ. τήν τριμήνια) συντρομής.

Κανένας δέ γράφεται συντρομητής ά δά στείλει μπροστά τη συντρομή του.

10 λεπτά τό φύλλο λεπτά 10

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στα κιάσκια (Σύνταγμα, Όμόνοια Έθν. Τράπεζα Υπ. Οικονομικών, Στομάς Τί οχιόρρομου (Άκαδημία), Βουλή, Σταθμός ύπόγειου Σιδηρόδρομου (Όμόνοια), στα βιβλιοπωλεία «Έστίας» Γ. Κολάρου και Σακέτου (άντικρυ στη Βουλή).

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

«Πατέρα» και «πάτερ». — Άμεταρρόθμιστη «Μεταρρόθμιση». — Ό δικαστής και ή καθαρεύουσα. — Ένα άρθρο του Π. Βασιλικού.

ΌΤΑ συνήθησε ή έτροπή για τα διδακτικά βιβλία διαμαρτυρηθήκαμε δυο μπορούσαμε για τα πρόσωπα που κοπήκαμε μέσα σ' αυτή, κ' είλαμε πως ο καινούριος νόμος δυο εύεργετικός κι άν είναι για την εκπαίδευση, θά σκατάψει στην κακή έφαρμογή.

Μας πληροφοροεί τώρα ή «Άκρόπολη» πως ή κυρία έπιτροπή άπόρριψε κήλιο άναγνωσματάρη γιατί είχε μέσα «Πατέρα μου» αντί «Πάτερ μου», κ' είλε τις διαμαρτυρίες μερικών από τα μέλη της έπιτροπής, που δεν έχουν μάτια ταμπλασμένα από την άρχαιομανία.

Μα έτι τέλους τί περιμένε ή «Άκρόπολη» ; Καινούριες και σωστές ιδέες από δασκάλια μαλάκια, που τί διάλεξε ή πλειοψηφία της φιλολογικής οικολής, ποθχει διευθυνή τό Μιστριώτη ; Και δεν έννοιασε άκέρια δυο δυο στην έπίσημη αντιπροσωπεία του Έθνους στη Β. βίση; βρίζεται άδιάντροπα ή ζωντανή μας γλώσσα, θά βρίζεται και στις διάφορες έπιτροπές, τις έπίσημες κι αυτές αντιπροσωπευτές της καθολικής στενοκεφαλιάς μας ;

Έχει τό κουράγιο ή «Άκρόπολη» να σηκώσει ψηλά τη σημαία μας δλοφάνερα και να ξετινάξει τη γούνα του κάθε προγονοκάπηλου, άγκυλιάζοντας τη δημοτική μας ;

Δεν τόχει ; Τότε δε μίν της φαίνονται παράξενα αυτά, κι δε πάψει νη παραπονιέται.

*

ΚΑΙ τρίτη φημερίδα σοσιαλιστική στο Βόλο ή Μεταρρόθμιση. Τί είμαστε μωρέ ! έμεις οι Ρωμιοί. Ένας να

από τυφλούς βοηθούς.

Τόνε χτύπησε κ' ιδώ ο Τούρκικος ο στόλος, και με την παρακλήση του Τζανέτου Γρηγοράκη, του Ήγεμόνα της Μάνης, κατακτείστηκε ο Λάμπρος να τραβηχτή στην Ίθάκη, κι άπ' εκεί να ξαναγυρίση στη Ρουσία. Άπεθανε στα βορεινά του λημέρια δυο χρόνια κατόπι (1794).

Χερότερα είπαθε ο Άντρούτζος με τους Κλέφτες του. Έπειδή πολεμώντας αυτός να περάση στη Ρούμην, κι άπ' εκεί στα Έρτανησα, κατ'έδωθη από τους Βενετούς, στάλθηκε στην Πόλη άλυσοδεμένος, κι άπέθανε στη φυλακή από τα βασάνια.

Έρχεται κ' έδώ ο ιστορικός μας να μάς παρηγορήση τάχα λέγοντας πως οι άγώνες εκείνοι δεν πήγανε τού κακού, επειδή ή νία ή Σουθήκη του Γεμισιού δυνάμωσαν τους δρους της παλιές Σουθίας για τους Χριστιανούς της Άνατολής. Μ' όλο τό συμπάθειο όμως τα πετούμε από τό παραθυρο δλ' αυτά τα μικρολογήματα, και ξαναερχόμαστε στο ένα και μονάχο καλό που βγήκε από τους άγώνες του Λάμπρου Κατζώνη, δηλαδή στ' άληθινό πατριωτικό ψυχρόμητο που μάς έδειξε, και που σταθηκε παράδειγμα για παρόμοιους κατοπινούς ήρωισμούς.

(άκολουθεί)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

κάμει έν πράμα και χίλιοι θά μιχτούνε να τόν άνταγωνιστούνε. Και πως ; Μ' όλα τα ταπεινά μέσκα. Έτσι στο πρώτο της φύλλο ή «Μεταρρόθμιση» σφεντονίζει μια αυκοφαντική διαμαρτυρία, για τόν Πρόδρομο του «Πανεργατικού» και διευθυντή του «Έργάτη», που άνάμεσα σ' άλλα τόνε λέει και «σύμμαχο της άξέστου δημόδους».

Δίν ξέρουμε τί μεταρρόθμιση θά φέρει ή «Μεταρρόθμιση» στην κοινωνία του Βόλου, μα άπ' αυτό καταλαβαίνε, κανείς πώσο αγαπάει τό λαό και τους έργάτες, και πώσο ψηλά θά βραστήξει τη σημαία τού σφερόντων τους, όταν τούς βρίζει πρώτα πρώτα τη μιλιάρη.

«Οι έργάται, λέει, δίν έξήτησαν τοιαύτην γλώσσα». Μα ίσα ίσα αυτή είναι ή μεγάλη τιμή του «Έργάτη» που τούς δίνει τη γλώσσα του: χωρίς να τί ζητήσουν, που τούς άνοίγει τα μάτια, που τούς δείχνει τί πρέπει και τί έπρεπε να ζητήσουν, που τούς άνάει μέσα τους την άλήθεια για τα πραγματικά τους σφερόντα.

Η «Μεταρρόθμιση» χτυπώντας τη δημοτική, πάει πλάι με τους δασκάλους, με τους καθαρευσιστάτους, με τους άριστοκράτες, και δείχνει έτσι για όσους καταλαβαίνουν πώσο σπουδαίο σοσιαλιστικό φύλλο είναι.

*

ΑΛΗΘΙΝΟ εύθυμογράφημα είναι μια δάλεξη ενός δικαστή του Βόλου, άπερι εγκληματικότητας που δημοσιεύεται τελευταία στη δικαστική φημερίδα «δικαιοσύνη» (3 τού Μην 908). Ό λειτουργός αυτός της «Θείμειρας» φρίνεται πως παραστράτησε, κι από ποιήτη; μιαιτωτικός που είτανε να γίνει ποιός ξέρε με τί τρόπο κούλεψε τό σκαμνί του κατή.

Νά κ' ένας παράγραφος για δείγμα : «Έγκληματικότης ! λέξεις άνούπιστος, στερητής, λέξεις άυθίσουσα την θελοκτικωτέρην των εύρωπαϊκών χωρών, λέξεις άποσπώσα τας έπιδότους στονχά; από αίμαρρούντα στήθη ακούντως καταπεπνημένα, λέξεις ορκοποιός θυμοδακής, πλήρ'εσσα θανατίμας, την θυμήρη θυμηδή, ροδοσκήρη, και έρωτοτόκοι της Έλλάδας γώρην, ήτις έπακτωργήθη ήκ και μόνον δημιουργή τόν έρωτα, φεί εις τούς φαιδίμους, εύαθείς και τούς θελίμους κόλπους της...»

Καλό και άγιο να κατεβάνει ο δικαστής από τη σοβαρή έδρα του, με σκοπό να διδάξει την κοινωνία, μα όταν αυτός ο σκοτός γίνεται με τέτοι μέσα και με τέτια γλώσσα, πέφτει στο γελαίο, και πρέπει τό Υπουργείο να βάλει χέρι για χάρη της δικαιοσύνης, που πθαίνει άρκατά τα τελευταία χρόνια από τους διάφορους έκμεταλλευτές της, ώστε να περισσεύουν οι πρακτορίες του κ. δικαστή του Βόλου.

*

ΣΤΟ τελευταίο φύλλο του «Έργάτη» δημοσιεύτηκε ένα δυνατό άρθρο του συνεργάτη μας Πέτρου Βασιλικού : «Άστική και σοσιαλιστική ιδεολογία».

Μέσα στα τόσα σημαντικά που λέει για τόν άγώνα της εργατικής τάξης, ξετάζει με τα λίγα αυτά, μα ούσιαστικά λόγια, και τό γλωσσικό ζήτημα από τη σοσιαλιστική άποψη, άπαντώντας στην ιδεολογία των κυρίαρχων άστών.

«Θέλει ο λαός τη γλώσσα του για μόρφωση κι άνώψωμά του; Άμέσως σεις τό έπιχείρημα : Η ζωντανή γλώσσα του λαού βλάθει την έθνική ένότητα. Γι' αυτό όσοι τη μεταχειρίζονται, προδότες ! Μα αυτοί οι προδότες σάς τάποδείξαν με μαρτυρίες άκαταμάχητες πως ίσα ίσα ή δική σας ψευτική γλώσσα βλάθει σ' αυτό, γιατί κανένας άπ' τους σκαλάδους άδερφούς δεν την καταλαβαίνει. Μα από λογική έσείς δε νιώθετε γιατί σκοπός σας πραγματικός δεν είναι τό λευτέρωμα των εκλάδων, μα τό στραβωμα του έθνους όλου με τη νεκρή γλώσσα, χάρη των λίγων, των εκμεταλλευτών».

Αυτά άς τ' άκούσει κ' ή «Μεταρρόθμιση» και κάθε άλλος που θέλει να χωρίσει τό λαό μας από τη γλώσσα του, με την ψευτική δικαιολογία, πως τίν ύπερτερεί τάχα και τόνε μορφώνει.

ΟΙ ΑΡΑΧΝΕΣ

Οι άράχνες περιπλέξαν τό σπίτι μας τροχούρα

Κι άργά, βουβά, ύφαίνουσι Ιστούς στην κάθε θύρα, Μάταια με κόπους σπίτι μας καθ'ημερά τις βγαίνουν, Κάινες ύφαίνουσι άπαντα, κ' ύφαίνουσι, όλο ύφαίνουσι....

Πειραιός Άνοιξη 908.

ΚΩΣΤΑΣ ΔΕΠΑΣΤΑΣ